Varsinais-Suomen käräjäoikeus
Sairashuoneenkatu 2-4, PL 376
20101 TURKU
Puh. 029 564 6200
Sp. varsinais-suomi.ko@oikeus.fi

LAUSUNTO

15.10.2021

Eduskunnan lakivaliokunnalle
LaV@eduskunta.fi

Viite: Lakivaliokunta tiistai 19.10.2021 klo 10:00
Lausuntopyynnöt 7.10.2021 ja 15.10.2021

Asia:

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden lausunto
- HE 132/2021 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi
- lakialoitteesta LA 13/2020 isyyslain 44 §:n kumoamisesta

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden nimeämänä asiantuntijana lausun asiasta seuraavaa:

Lausunnon sisällöstä

Lausunnossa keskitytään niihin seikkoihin, jotka vaikuttavat käytännössä tuomioistuimen toimintaan muutettavien lakien soveltamisessa. Lausunto keskittyy pääasiassa ehdotetun vanhemmuuslain 7 luvun vanhemmuuden kumoamista oikeudenkäynnissä lausuttuun sekä lapsen kuulemista koskevaa 63 §:ään.

Käräjäoikeudessa ei ole ollut vireillä yhtään äitiyslakiin liittyvää asiaa, minkä vuoksi asiaa peilataan pääasiassa isyyslain soveltamisesta saatujen kokemusten perusteella.

Ehdotuksen tavoitteista

Esityksen (HE 132/2021) tavoitteena on yhdistää äitiys- ja isyyslait vanhemmuuslaiksi. Yhtenäiset säännökset edistävät ehdotuksen mukaan lasten oikeuksien toteutumista yhdenvertaisesti perhemuodosta riippumatta ja helpottavat perheiden asiointia samoin kuin neuvoloita, lastenvalvojia, Digi- ja väestötietovirastoa ja muita lakeja soveltavia viranomaisia, joihin myös yleiset tuomioistumat kuuluvat. Vanhemmuuslain tarkoituksena on myös toimia yhtenä välineenä tukea erilaisia perhemalleja ja turvata hedelmöityshoitojen yhdenvertainen saatavuus. Lisäksi on tuotu esiin lapsen edun ja hänen mielipiteen selvittämisen tärkeys hänen oikeuksiansa koskevassa viranomaismenettelyssä. Lisäksi perusteluista käy myös ilmi, että esityksen tarkoituksena olisi laajentaa isyyden kumoamiskanteen nostamisen käyttöalaa.

Aloitteessa LA/2020 ehdotetaan kumottavaksi isyyslain 44 §. Mainittu pykälä koskee määräaikaa kanteen nostamiselle isyyden kumoamista koskien. Aloitteessa on perusteltu esitystä sillä, että virheelliset isyyssuhteet voidaan käytännössä korjata ja perhe-elämää suojata.

Kansainväliset velvoitteet

Esityksen 132/2021 sivuilta 14 on luettavissa Suomea sitovien kansainvälisten sopimusten ja sitoumusten sisältö siltä osin kuin se koskee lapsen etua. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksessa on toisaalta painotettu sitä, että lapsella tulee olla oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan. Lisäksi lapsen oikeutta henkilöllisyyteen, kansalaisuuteen, nimeen ja sukulaisuussuhteisiin tulee kunnioittaa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti. Edelleen lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, tulee taata oikeus vapaasti ilmaista tämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Suomea velvoittavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta eivätkä viranomaiset saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa tiettyjen artiklassa mainittujen seikkojen turvaamiseksi. Edelleen viitataan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklaan, jossa suojataan jokaisen oikeutta siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan ja 17 artiklaan, jossa taataan jokaisen oikeus nauttia laillisesti hankkimastaan omaisuudesta sekä käyttää, luovuttaa ja testamentata sitä.

Lastenvalvojan velvollisuus nostaa kanne (132/2021)

Käräjäoikeus pitää hyvänä esitystä siitä, että lastenvalvojien velvollisuutta nostaa kanne lapsen vanhemmuuden selvittämiseksi selvennettäisiin tilanteissa, jos toinen vanhempi ei vapaaehtoisesti tunnusta vanhemmuuttaan tai lapsen huoltajana oleva äiti kieltäytyy lapsen puolesta oikeusgeneettisen isyystutkimukseen osallistumisesta.

Lapsen edun mukaista on saada kaksi vanhempaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Viranomaisvetoisuus edesauttaa ja nopeuttaa asioiden selvittämistä ja vähentää asianosaisille aiheutuvia kuluja.

Lapsen tunnustaminen vihkimisen yhteydessä (132/2021)

Käräjäoikeus pitää perusteltuna, että lapsen tunnustamista ei oteta vastaan enää vihkimisen yhteydessä.

30 päivän varoajasta luopuminen (132/2021)

Nykyisen lainsäädännön mukaan se, joka on tunnustanut isyytensä tai äitiytensä ennakollisesti, voi peruuttaa tunnustamisensa ilmoittamalla siitä kirjallisesti isyyden ja äitiyden selvittämisestä huolehtivalle lastenvalvojalle viimeistään 30. päivänä lapsen syntymästä. Myös lapsen synnyttänyt äiti tai se henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan sijasta lapsen vanhempi, voi 30 päivän kuluessa ilmoittaa lastenvalvojalle käsityksensä siitä, että lapsen tunnustanut henkilö ei ole lapsen vanhempi. Jos tunnustaminen tällä tavoin peruutetaan tai kiistetään, tunnustaminen on vaikutukseton, ja lastenvalvoja aloittaa isyyden tai äitiyden selvittämisen samalla tavoin kuin niissä tapauksissa, joissa isyyttä tai äitiyttä ei ole etukäteen tunnustettu. (s. 5)

Nykyisen 30 päivän varoajan asettamisen tavoitteena oli, että lapsen vanhempien vahvistaminen perustuu mahdollisimman oikeaan tietoon ja että lapsen sukulaisuussuhteita ei ole tarpeen muuttaa jälkikäteen (s. 106).

Esityksessä on tuotu esiin, että peruuttamismahdollisuutta on käytetty varsin harvoin. Esityksen mukaan on tarkoitus, että perheen ulkopuolisen henkilön oikeutta vaatia vanhemmuuttaan vahvistettavaksi tuomioistuimessa parannetaan. Käytännössä tämä on tehty niin, että on lisätty vanhemmuuslain 48 §:n 2 momenttiin maininta tunnustetusta vanhemmuuden kumoamisen mahdollisuudesta, mikäli lainkohdassa olevat muut lisäedellytykset täyttyvät.

Esityksessä on todettu, että henkilö, joka katsoo olevansa tunnustajan asemesta lapsen vanhempi, voisi nykyisestä poiketen vaatia tunnustetun vanhemmuuden kumoamista kanteella tietyin perhe-elämän suojaan liittyvin edellytyksin. Esityksen mukaan ehdotus parantaisi tosiasiallisesti erityisesti lapsen biologisen isän asemaa nykytilaan verrattuna. (s. 29)

Käräjäoikeus katsoo, että poistamalla 30 päivän varoaika esitetyllä tavalla, käytännössä heikennetään tai poistetaan kokonaan perheen ulkopuolisen tosiasiallisen vanhemman oikeutta selvittää ja vahvistuttaa vanhemmuutensa lapseen.

Mahdollisuus vahvistaa tai kyseenalaistaa lapsen ja vanhemman välinen suhde tulee olla käytettävissä paitsi lapselle, myös hänen oikeudellisesti vahvistetuille vanhemmilleen tai sellaisiksi pyrkiville. Kyse on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä perustuslain 10 §:ssä turvatusta oikeudesta yksityiselämään. (s. 106)

Jos ulkopuolinen henkilö ehdotuksen mukaan riitauttaisi ennen lapsen syntymää tapahtuneen vanhemmuuden tunnustamisen, edellyttäisi sen tutkiminen lastenvalvojalla, että senhetkiset vanhemmiksi vahvistetut suostuisivat lapsen vanhemmuuden selvittämisen (s. 8). Tämä on selvä epäkohta, jota ei ole otettu ehdotetussa menettelyssä huomioon. Henkilön oikeuden toteutuminen ei tulisi olla kiinni muiden henkilöiden mielipiteestä, tai jos tällainen ehto asetetaan, sen sijasta tulisi olla aito mahdollisuus hakea oikeuden toteutumista muulla menettelyllä.

30 päivän määräaika on siinä määrin lyhyt, että säädöksen poistamista ei voida perustella pelkästään sillä, että se kohtuuttomasti hidastaisi lapsen oikeutta saada itselleen vanhemmuus vahvistetuksi - etenkin kun otetaan huomioon aikaisemman lainsäädännön tarkoitus menettelylle myös ulkopuolisen henkilön oikeusturvan takaajana. Myöskään se, että menettely on työläs teknisesti, ei ole riittävä peruste muuttaa säännöstelyä. Käräjäoikeus ei pidä perusteltuna 30 päivän varoajasta luopumista.

Mikäli 30 päivän tunnustamisen peruuttamiselle olevasta varoajasta luovutaan, tulee varmistaa muulla menettelyllä, että todellisella biologisella vanhemmalla on aito mahdollisuus vaatia tunnustamiseen perustuvaa vanhemmuutta kumottavaksi kanteella.

Kanteen nostaminen vanhemmuuden kumoamiselle / vahvistamiselle tällaisen henkilön osalta ei ole tuomioistuimessa mahdollista, jos lapsella on jo kaksi vanhempaa eivätkä vanhemmuuslain 48 §:n 2 momentin lisäedellytykset täyty.

Ehdotetun vanhemmuuslain 48 §:n 2 momentin mukaan edellytetään, että henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen vanhempi, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen tai tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden kumoamiseksi ainoastaan, jos: 1) lapsen synnyttänyt äiti ja aviomies tai vahvistettu vanhempi ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan; 2) kantaja on asunut yhdessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai jos kantajan ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde; ja 3) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.

Jää pohdittavaksi, miksi biologisen vanhemmuuden vahvistamiselle asetetaan tällaisia

vanhemuuslain 48 §:n 2 momentin mukaisia lisäedellytyksiä, jos kuitenkin lapsen edun mukaista olisi saada tuntea biologiset vanhempansa ja olla tietoinen alkuperästään kuten hallituksen esityksessä todetaan (s.11).

Mikäli säännös 30 päivän varoajasta poistetaan kokonaan, tulisi ulkopuoliselle itsensä lapsen vanhemmaksi kokevalle antaa selvästi vapaampi oikeus nostaa kanne käräjäoikeudessa vanhemmuutensa selvittämiseksi, jotta isyys vastaa biologista polveutumista ja äitiys siten, että se vastaa hedelmöityshoitosuostumuksen sisältöä. Tämä tukee lapsen oikeutta tuntea vanhempaansa ja alkuperänsä.

Jää harkittavaksi, tulisiko vanhemmuuslain 48 §.n 2 momentissa luetellut edellytykset kokonaan poistaa, jotta kolmannella osapuolella olisi aito oikeus selvityttää vanhemmuutensa kanteen kohteena olevaan lapseen.

Ehdotus 30 päivän varoajan poistamisesta johtaa siihen, että käytännössä oikeus perheen ulkopuoliselle tosiasialliselle vanhemmalle vahvistuttaa vanhemmuutensa lapseen poistuu kokonaan elleivät vanhemmuuslain 48 §:n 2 momentin lisäedellytykset täyty.

Esityksen sivulta 108 on luettavissa. että lakiehdotuksen 48 §:n 2 momentissa on kumoamiskanteen nostamiseen oikeutettujen tahojen piiriä hieman laajennettu nykyisestä perustellen asiaa paitsi lapsen sosiaalisten perhesuhteiden säilyttämisellä, myös sillä, että esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi mahdollisuudesta kiistää ennakkoon annettu tunnustaminen lapsen syntymän jälkeen. Kanneoikeutta laajentamalla pyritään esityksen mukaan säilyttämään käytettävissä olevien oikeusturvamekanismien tasapaino suhteessa lapsen edun toteutumiseen. Ehdotuksessa on todettu, että ehdotus ei olisi ristiriidassa perustuslain tai Suomea sitovien kansainvälisten perusoikeusvelvoitteiden kanssa.

Käräjäoikeus katsoo, että säännöksen rajoittavuus on epäsuhteessa ulkopuolisen henkilön oikeuteen vahvistaa perhesuhteensa lapseensa ja rikkoo ulkopuolisen tahon oikeutta muodostaa suhde lapseensa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä perustuslain 10 §:ssä turvattuun oikeuteen yksityiselämään.

Vanhemmuuden kumoamisesta kanteen nojalla (HE 132/2021 ja LA 13/2020)

Yleistä

Esityksen mukaan vanhemmuuden kumoamista koskevien säännösten avulla pyritään turvaamaan se, että avioliittoon perustuvan isyyden toteamisen tai isyyden tai äitiyden tunnustamisen tuottamat virheelliset lopputulokset voitaisiin yksittäistapauksissa korjata jälkeenpäin. Korjaamisen tapahduttua isyys voidaan vahvistaa uudelleen siten, että isyys vastaa biologista polveutumista ja äitiys siten, että se vastaa hedelmöityshoitosuostumuksen sisältöä. Tämä tukee lapsen oikeutta tuntea vanhempaansa ja alkuperänsä. Vanhemmuuden kumoamissäännöksillä on kuitenkin myös toinen tavoite: vakiintuneiden sosiaalisten vanhemmuussuhteiden suojaaminen ja vanhemmuuskysymyksiin liittyvien epävarmuustekijöiden hälventäminen. Tavoitteet ovat keskenään ristiriitaisia: toinen estää toisen täysimääräistä toteutumista.

Käräjäoikeus toteaa, että aikaisempi vanhemmaksi tunnustamisen tai avioliiton perusteella vahvistettu aikuinen voi jäädä lapsen elämään muutoinkin niin halutessaan, mutta todellisella biologisella vanhemmalla tulee olla aito oikeus vahvistuttaa lakisääteinen suhde lapseensa silloin kun sen peruste on näytettävissä toteen. Kenenkään etu ei pitäisi olla, että vanhemmaksi pysytetään henkilö, joka tällaisessa asemassa ei halua olla, kun se ei perustu biologiseen suhteeseen lapseen.

Tätä käräjäoikeuden kantaa tukee esityksessäkin sivulla 106 todettu: ”Lapsen oikeuteen tuntea

alkuperänsä sisältyy paitsi oikeus alkuperänsä vahvistamiseen, myös mahdollisuus kyseenalaistaa oikeudellisesti vahvistettu suhde vanhempaansa. Mahdollisuus vahvistaa tai kyseenalaistaa lapsen ja vanhemman välinen suhde tulee olla käytettävissä paitsi lapselle, myös hänen oikeudellisesti vahvistetuille vanhemmilleen tai sellaisiksi pyrkiville. Kyse on (tällöinkin) Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa sekä perustuslain 10 §:ssä turvatusta oikeudesta yksityiselämään. "

Huomionarvoista on, että perheen ulkopuolinen taho ei voi hakea vanhemmuuden kumoamista sellaisessa tilanteessa, jossa vanhemmuus on vahvistettu lapsen syntymän jälkeen tehdyn tunnustamisen ja hyväksymisen perusteella. Tähän ei ole oikeutetta myöskään tunnustaneella vanhemmalla tai tunnustamisen hyväksyneellä äidillä. (s. 78) Vanhemmuuden kumoamista voi hakea tällaisessa tapauksessa vain lapsi.

Määräajasta

Nykyisin vanhemmuuden kumoamista koskeva kanne on nostettava kahden vuoden määräajassa joko lapsen syntymästä tai siitä, kun isyys on vahvistettu. Jos kantajalla on ollut laillinen este tai hän näyttää muun erittäin painavan syyn, jonka vuoksi kannetta ei ole voitu nostaa määräajassa, on kanne kuitenkin oikeuskäytännön mukaan tullut nostaa viipymättä sen jälkeen, kun este kanteen nostamiselle on poistunut. (s. 10).

Määräaikaa on ehdotettu joustavoitettavaksi esityksessä tarkemmin ilmenevin perustein. Lapsen etu puoltaa kuitenkin sitä, että kantajalle on asetettu aikaan sidottu toimintavelvoite ja että vanhemmuuskysymys ratkaistaan mahdollisimman pian ilman, että epäselvä tilanne pitkittyy. (s. 19)

Esitys on ristiriitainen, kun kysymys on kanteen nostamisesta määräajasta kahden vuoden määräajan kulumisen jälkeen.

Esityksen sivulla 19 ja 29 (4.1.6.) on puhuttu vuoden määräajasta kanteen nostamiselle sen jälkeen, kun syy kanteen nostamiselle on tullut ilmi.

Säädöstekstissä ja yksityiskohtaisissa perusteluissa 50 §:n kohdalla (s. 82 ja 107) määräajan osalta on sen sijaan todettu, että kanne vanhemmuuden kumoamiselle olisi nostettava vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle on poistunut.

Jälkimmäistä ehdotusta on perusteltu sillä, että epäily omasta vanhemmuudesta saattaa tulla järkytyksenä, jonka käsittelyyn tulee antaa riittävästi aikaa. Riittävä aika tarvitaan myös uudesta tilanteesta johtuvien toimintavaihtoehtojen punnintaan.

Ehdotuksen perustelut ja lopputulos ovat ristiriitaisia.

Käräjäoikeuden käsityksen mukaan perustellumpaa ja selkeämpää myös asian käsittelyn kannalta on sitoa määräaikaan liittyvä toimimisvelvollisuus siihen, koska asianosainen on saanut tiedon kanteen perusteena olevasta olosuhteesta. Tämä seikka on monesti helposti jälkikäteen selvitettävissä ja todistettavissa. Tällöin määräaika ei ole sidottu subjektiivisesti koettavaan seikkaan siitä, koska asianosainen on vanhemmuuteensa vaikuttavasta seikasta tiedon saatuaan ollut henkisesti ja muutoinkin valmis toimimaan kanteen nostamiseksi. Tämä nyt lakitekstiin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin kirjattu vaihtoehto määräajasta johtaa siihen, että vanhemmuusasia saattaa jäädä epävarmaan tilaan määrittelemättömäksi aikaa, mitä ei ole pidettävä lapsen edun mukaisena olosuhteena.

Vuoden määräaikaa siitä, kun seikka on tullut asianosaisen tietoon, on pidettävä suhteellisen pitkänä määräaikana yleisestikin ottaen ja riittävänä sille, että kanne asiassa tarvittaessa nostetaan.

Määräaikaa koskeva seikka tulee korjata lain jakovalmistelussa.

Mikäli **lakialoitteen LA 13/2020** tarkoituksena on mahdollistaa biologisen periytyvyyteen perustuvan vanhemmuuden selvittäminen, yksin määräaikoja koskevien säädösten poistamiselle tähän tavoitteeseen ei päästä.

Samalla tulisi poistaa nykyisen isyyslain 42 §:n 2 momentissa olevat lisäedellytykset, jotka rajoittavat määräajan lisäksi jo vahvistettujen vanhempien ulkopuolisen vanhemmaksi itsensä kokevan henkilön oikeutta nostaa kanne isyyden kumoamiseksi.

Huomionarvoista on, että perheen ulkopuolinen taho ei voi hakea vanhemmuuden kumoamista sellaisessa tilanteessa, jossa vanhemmuus on vahvistettu tunnustamisen perusteella. Tähän ei ole oikeutetta myöskään tunnustaneella vanhemmalla tai tunnustamisen hyväksyneellä äidillä. Vanhemmuuden kumoamista voi hakea tällaisessa tapauksessa vain lapsi. (HE 132/2021 s. 78)

Vanhemmuuslaki 48 § 2 momentti

Tältä osin käräjäoikeus viittaa aiemmin 30 päivän peruuttamisajan ja vanhemmuuden kumoamisen osalta lausumaansa.

Ehdotettu muotoilu ei paranna isän ja lain 5 §:n 1 momentissa tarkoitetun äidin asemaa vanhemmuuden kumoamista koskevassa asiassa kuten esityksessä väitetään.

Kanteeseen vastaajaksi haastaminen ja oikeusgeneettinen isyystutkimus

Esityksen mukaan lapsen tulee nostaa kanne isäksi otaksumaansa henkilöä vastaan. Jos tämä on kuollut, kanne nostetaan hänen oikeudenomistajiaan vastaan. Otaksutun isän oikeudenomistajat määräytyvät perintökaaren 18 luvun 1 §:n perusteella, jonka mukaan kuolinpesän osakkaita ovat lähtökohtaisesti perilliset ja yleistestamentin saajat sekä eloonjäänyt puoliso. Jos edellä tarkoitettuja kuolinpesän osakkaita ei ole, viime kädessä voidaan haastaa Valtiokonttori vastaamaan isyyden vahvistamiskanteeseen perintökaaren 5 luvun 1 §:n johdosta.

Oikeusgeneettisestä isyystutkimuksesta annetun lain 10 §:n 2 momentin mukaan jos tutkimus tehdään kudosnäytteestä, tuomioistuimen on ennen tutkimusmääräyksen antamista varattava tilaisuus tulla kuulluksi sen henkilön aviopuolisolle tai leskelle sekä perillisille, josta näyte on otettu tai aiotaan ottaa. Jos kadonneelle henkilölle on määrätty edunvalvoja, myös tälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Käräjäoikeus kyseenalaistaa, onko tarkoituksenmukaista määritellä kanteeseen vastaajaksi ja oikeusgeneettisen tutkimuksen teettämisen osalta eri tahot kuultaviksi. Ymmärrettävää toisin on, että vanhemuuden osalta tehtävillä muutoksilla on vaikutusta myöhempään yleistestamentinsaajan ja Valtionkonttorin oikeudelliseen asemaan, mutta onko tämä sellainen seikka, jonka perusteella vanhemmuusasiasta tulisi heitä kuulla.

Kuolleen isyyden selvittämiseksi kantajan tulisi aina pystyä toimittamaan käräjäoikeuteen vähintään perukirja asianosaisten osoittamiseksi. Jos kuuleminen perustuisi yksinomaan perillisasemaan, riittäisi myös väestötietojärjestelmästä saatava selvitys.

Lapsen kuuleminen 63§

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklan mukaan kaikessa lapsia koskevassa päätöksenteossa on otettava huomioon lapsen etu. Erityisesti lapsen etu tulee arvioitavaksi vanhemmuuden selvittämisen keskeyttämisen yhteydessä (14 §:n 2 momentin 4 kohta) ja vanhemmuuden kumoamiskanteen käsittelyn tai tätä varten tehdyn edunvalvontahakemuksen käsittelyn yhteydessä (48 §:n 2 momentin 3 kohta ja 48 §:n 1 momentti).

Ehdotetun lain muista (esimerkiksi 35 §) ja oikeudenkäymiskaaren 12 luvun säännöksistä johtuu, että 15 vuotta täyttäneen lapsen puhevaltaa käyttää lapsi itse mahdollisten edustajien ohella. Määritettäessä lapsen etua on kuitenkin myös alle 15-vuotiaan alaikäisen toiveet ja mielipiteet otettava huomioon. Ehdotetun säännöksen sisältö noudattaa pääosin lapsenhuoltolain 11 §:ää.

Lain 63 §:n sanamuodon mukaan kun lapsen etua arvioidaan, on lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely. (1 mom.) Lapsen kuulemiseen tuomioistuimessa sovelletaan, mitä siitä säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 15 a §:n 2 ja 3 momentissa. Alle 15-vuotiaan lapsen kuulemiseen sovelletaan myös, mitä siitä säädetään mainitun pykälän 1 momentissa. (3. momentti)

Lapsen kuulemista tuomioistuimessa koskee lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 15 a §, jonka mukaan

> Lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämiseksi häntä voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos se on asian ratkaisemisen kannalta tarpeen ja lapsi sitä pyytää tai siihen suostuu. Alle 12-vuotiasta lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti vain, jos kuuleminen on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi ja siitä ei arvioida aiheutuvan lapselle merkittävää haittaa. (1 mom.)
>
> Lapsen henkilökohtainen kuuleminen tuomioistuimessa voi tapahtua pääkäsittelyssä tai muulla tuomioistuimen sopivaksi harkitsemalla tavalla. Tuomioistuin voi käyttää lapsen kuulemisessa apuna 17 b §:ssä tarkoitettua asiantuntija-avustajaa. Jos lapsen suojaamiseksi tai hänen itsenäisen mielipiteensä selvittämiseksi on tarpeen, lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti siten, että hänen lisäkseen läsnä on vain yksi tai useampi tuomioistuimen jäsen. Lapsen kuuleminen voidaan tallentaa äänitallenteeseen. (2. mom.)
>
> Jos lasta kuullaan ilman, että asiaan osalliset ovat läsnä, asiaan osallisille on varattava tilaisuus kuunnella lapsen kuulemisesta tehty äänitallenne tai heille on selostettava lapsen kuulemisessa esiin tulleet seikat niiltä osin kuin niillä voi olla vaikutusta asian ratkaisemiseen. Heille on myös varattava tilaisuus lausua käsityksensä lapsen kuulemisessa esiin tulleista seikoista. (3 mom)

Nyt puheena olevan esityksen mukaan lasta on kuultava ja lapsen omat mielipiteet ja toiveet on selvitettävä. Pykälä on kirjattu lakiehdotukseen varsin velvoittavaksi. Esityksestä saa sen mielikuvan, että jopa 15 vuotta täyttäneitä lapsia tulisi kuulla henkilökohtaisesti, koska heidän osaltaan viitataan lastenhuoltolain 15 a §:ään. **Selvyyden vuoksi tulisi kirjata, että 15 vuotta täyttänyttä voidaan kuulla myös kirjallisesti**, koska häntä kuullaan kanteesta joka tapauksessa.

Menettely isyysasioissa on tuomioistumissa ollut pääasiassa kirjallisesta, koska selvitys pohjautuu pitkälti oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen. Alle 15-vuotiaan ja 15 vuotta täyttäneen lapsen

kuuleminen isyysasiassa henkilökohtaisesti tuomioistuimessa johtaa tältä osin muutokseen ja tulee pitkittämään prosessia.

Alaikäisiä kuulla varsin harvoin tuomioistuimessa henkilökohtaisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 15 a §: nojalla, koska on katsottu, että lapsen mielipiteenselvittäminen tapahtuu asian muussa vaiheessa.

Lapsen edun mukaista ei käräjäoikeuden käsityksen mukaan ole, että yli 12-vuotiaita asianosaisia ryhdytään kuulemaan tuomioistuimessa oikeudenkäynnin ulkopuolella heidän mielipiteensä selvittämiseksi. **Soveliaimmin lapsen oman mielipiteen selvittäminen tapahtuu joko lastenvalvojalla tai sosiaalitoimen edustajan toimesta.**

Lähtökohtana tulisi olla, että ellei lapsi kanteesta tiedon saatuaan ilmoita vastustavansa kannetta, kanteen käsittelyä voidaan jatkaa.

Turussa 15.10.2021

Hanna Väliaho, käräjätuomari